

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.	REDAȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.	Redacția și Admi- nistrația: „Cultura Creștină”. Balázsfalva.

Jertfe curate.

— *Mă rog să nu uitați, că fiecare dintre contribuenți dorește să-și vadă numele scris la gazetă.*

— *Colecta ce Vi-s'a trimis a fost redată prea sumar în prețuitul DV. ziar.*

— *Ne cauzați o mulțime de neplăceri, dacă nu înșirați în dările DV. de seamă pe fiecare credincios, care a contribuit la fondul orfelinatului.*

— *Să mă credeți, sufletul fiecărui lucru astăzi este reclama. Vei ști trimbiță cu foc, vei face ispravă; altmintreni s'a sfârșit. Iar în chestii de contribuiri binevoitoare reclama reclamelor este înșirarea cu numele a tuturor celor din lista de colectă. Prin urmare etc.*

Redacțiile și administrațiile gazetelor noastre, cari strâng bani pentru scopuri de binefacere, ar putea înșiră un bun număr de astfel de dorințe, exprimate cu mai multă sau mai puțină fineță stilară în sumedenia de scrisori, cari însoțesc — filerii văduvei.

Privit lucrul așa la suprafață pare a fi cel mai just și mai de sine înțeles postulat al fiecărei colectări de bani publici. Las' să aibă oamenii mângăierea asta, dacă s'au jertfit. Și, la urma urmelor, aduni dela „public”, dă seamă „publicului”. O lecuță de control universal numai folosi poate!

Toate bune! Toate frumoase! Control. Mângăiere. Neplăceri sistate în față. Reclamă cuminte. Vanitate explicabilă și deplin justificată. Toate bune! Toate frumoase!

Dar.

Vai, un iată nefericit: dar. Noi Românii, când am ajuns la o concluzie ori cât de logică, ori cât de minunată, ne simțim totdeauna cu un dubitativ dar pe buze.

Dar ce?

Dar cum stăm atunci cu învățăturile atât de limpezi ale Evangheliei: — să nu știe stânga ce face dreapta ta; — să-ți speli fața și să-ți ungi capul, ca să nu te areți oamenilor postind; — să încui ușa și să te rogi în ascuns, că Dumnezeu vede și acolo și-ți va răsplăti fie.

Mi-se pare, că Scriptura vorbește pe înțelesul tuturor și mi-se pare, că insistă cam cu multă vervă asupra punctului acestuia, cașicum ar fi tocmai temelul învățăturilor sale.

Nu trimbiță, nu clopot, nu bucin, nu tobe, nu reclamă, nu șgomot, că ți-ai luat plata. Ci liniște, ci tăcere, ci inimă, că Dumnezeu toate le vede, toate le încreastă.

Este atât de dumnezească învățătura aceasta creștină și singură ea poate mulțumi și cele mai subtile aspirații ale inimii omenești. Singură ea poate opune diverselor fluctuații sufletești o stabilitate statornică. Singură ea rămâne neatinsă de suș-coborșul continuu al impresiunilor momentane, cari cu cât par mai de actualitate, cu atât mai mult pierd din soliditatea adevărului, care este veșnic, cu atât mai mult reduc la minimul multiplu comun înălțările sufletului către lumina cea pururea fiitoare.

În special în chestiile luate dintr'o atmosferă mai rărită, cum sunt și faptele de îndurare, dacă lipsește acest factor: curățenia intențiunilor, se pierde aproape pe de-antregul strălucirea, se pierde valoarea morală, valoarea ideală a lor. De altă parte dacă intențiunea curată își menține influența și jertfele noastre, oricât de mici ar fi ele, oricât de puțin prețioase la aparență, în fond ele sunt comori nestimate, al căror preț atrage privirile lui Dumnezeu.

Mai mult. Dacă este adevărat, că reclama este indispensabilă pentru lucrurile profane, este absolut necesară și pentru lucrurile sfinte. Nu însă reclama șgomotoasă de bâlcu, nu sunetul vibrat al aurului căzut în vistieria bisericii lui Solomon, ci simțirea curată a faptei nobile, ci gândul nepătat cu care se dau ultimele monete, cari nu știu deșteptă decât admirația îngerilor și aprobarea Domnului. Iată adevărata reclamă a operelor dumnezeiești. Și a aruncat văduva din Ierusalim doi fileri și însuș Mântuitorul s'a însărcinat să-i facă cea mai splendidă

reclamă, afișată cu litere grase pe paginile Evangheliei, menită să rămână până la capătul lumii.

Binele nu face sgomot la urechile lumii, face însă sgomot la poarta îndurărilor lui Dumnezeu. Jertfa trebuie adusă în tăcerea solemnă a sfintelor altare, altmintreni își pierde caracterul, își schimbă valoarea. Martirii au tăcut și au murit. Sângele lor însă a început să grăească și a fecundat pământul bisericii. Așa și acum. Jertfele aduse din inimă curată vor fi acele, cari vor aduce binecuvântările lui Dumnezeu și vor fi mai grăitoare decât oricari alte jertfe.

Curățenia gândului este alhimia cerească schimbătoare de firicele de nisip, în sclipiri de mărgăritare. Ea scoate din cvarțul fără lucire razele admirabile de smaragd. Ea purifică sunetul argintului, curățește fața aurului și imprimă o lumină proprie, fulgerătoare pe arama fără splendoare.

Să vorbim graiul acesta sufletelor. Ele vor înțelege și dărnicia lor va fi mai largă decât oricând. Să le subministrăm motive adevărate, motive eterne și ele se vor înmuiă mai cu ușurință. Să nu ne preocupe însă trimbițarea numelui nostru prin gazete, această se va face și fără ca noi să ne așezăm afectele într'o îndestulare efemeră. Publicarea colectelor are să urmeze cu toată scrupulozitatea; ba aici în Blaj se va tipări și o carte de aur cu numele celor ce au jertfit ceva pentru Orfelinatul nostru. Aceasta în semn de mulțumită, în semn de recunoștință și ca să știe orfanii neamului nostru pentru cine să se roage și ca să-și cunoască pe noii părinți, pe cari i-au primit dela Dumnezeu.

Jertfele au început să curgă, asigurând înfăptuirea marelui nostru gând. Să cercăm însă, ca jertfele noastre să fie curate. Viul credinței să ne oblige să le aducem și să ne împingă cu putere, ca să le aducem din belșug. Să ni-le premenim prin focul dragostei, care se milostivește; de mângăiere aducându-ne aminte, că prin jertfe curate se împacă Dumnezeu. Să ajutăm „pe frații noștri după putere și peste putință“, cum spune sf. Paul (II Cor. 8, 3.) și să-i ajutăm purcezind din curățenia fără prihană a principiilor evanghelice, cari împrumută vieață divină faptelor noastre, făcându-le vrednice să cadă asupra lor privirea lină, plină de recunoștință, din ochii Domnului Isus.

Dr. IOAN COLTOR.

Contribuții istorice privitoare la situația materială a preoțimii române din Ardeal și Ungaria.

(II. Articol final.)

În 16 Februarie 1699 apare o altă diplomă a împăratului Leopold I, care confirmă din nou dispozițiile diplomei din 14 Aprilie 1698. Diploma interzice supunerea preoților uniți la sarcini iobăgești, asuprirea lor din cauza unirii și scoaterea lor din parohii.¹⁾ În 29 a lunii următoare statul catolic ardelean aduce la cunoștința vlădicului unit Atanasie Anghel sosirea diplomei împărătești și îi comunică condițiile, pe lângă cari preoții români se vor putea folosi de privilegiile cuprinse într'ânsa. Condițiile impuse de statul catolic cuprindeau anumite restricții, cari dovedeau chiar atunci, în vremile cele mai critice pentru viitoriul unirii abia începute, cât de puțin îndreptățite puteau fi nădejtile preoților, cari așteptau dela schimbarea credinței o îmbunătățire esențială a sorții lor mizere. Statul catolic spune între altele, că preoții nu vor avea dreptul să primească lângă sine rudenii sau alte persoane cu scopul de ale scuti, prin aceasta, de suportarea sarcinilor publice, și că într'un sat poate fi numai un preot scutit de contribuții, în cele mai mari pot fi și câte doi.²⁾

Diploma lui Leopold a fost publicată în ședința dela 8 Septemvrie 1699 a dietei ardelene. Guvernul acestei țeri a impus, și el, în 26 a aceleiaș luni, cu aprobarea reprezentanților celor trei națiuni și a statului catolic, o mulțime de condiții, cari, toate, ținteau la asigurarea foloaselor materiale, pe cari le trăgeau clasele privilegiate din vechea situație umilită a preoțimii române. Și guvernul cere, ca în satele mari să fie numai doi preoți, iar în cele mai mici unul, apoi ca episcopul să nu poată hirotoni decât persoane potrivite, cari pentru a-și dovedi pregătirea necesară vor fi supuse unui examen. Din comisia de examinare vor face parte și delegații confesiunii cu cari se vor uni Românii. Acei cari voiesc să fie primiți în tagma preoției vor fi datori, neavând Românii școli, a cerceta școlile confesionale ale acelora, cu cari se vor uni. Preoții cari nu au slujbe nu vor putea petrece în sate ci vor sta în

¹⁾ Nilles, *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae s. Stephani*. Oeniponte 1885, I, p. 224-7.

²⁾ Ibidem, p. 228.

mănăstire până când își vor câștiga parohie. Condițiile guvernului ardelean au fost, cea mai mare parte, aprobate în 7 Februarie 1700 și din partea cardinalului Kollonich.¹⁾

Condițiile aceste puțin prietenești impuse de statul catolic și de guvernul ardelean formează numai preludiul înverșunatelor lupte purtate de clasele privilegiate din Ardeal pentru a zădărnici emanciparea clerului românesc din robia seculară. La sfârșitul anului 1699 sau începutul celui următor națiunea săsească (die gesammte sächsische Nation in Siebenbürgen) trimite împăratului Leopold o lungă petiție, în care, între altele, spune, că în urma scutirii preoțimii române dela plătirea contribuțiilor, dâșșii au anual o pierdere de 3000 fl. Dacă Maiestatea Sa voește să ușureze soarta clerului unit, să o facă fără jicnirea intereselor materiale ale lor și astfel să se îndure a restitui națiunii săsești suma amintită din banii erariului. Tot atunci au trimis curții din Viena un memoriu și scaunele Sebeșului săsesc, Nocrichului și Orăștiei, plângându-se, că preoțimea română nu vrea să mai deie Sașilor dișme. Curtea răspunde în 20 Ianuarie 1700, că preoțimea unită trebuie să fie scutită de contribuții, iar cea neunită va plăti și în viitor cum a plătit până aci.²⁾ La sfârșitul anului 1700, Sașii trimit împăratului un nou memoriu, în care expun situația tristă a națiunii lor arătând și mijloacele de îndreptare. În p. 5 cer, ca suma de 5000 fl., cât face contribuția preoțimii unite din „Fundus regius“, să li-se plătească din banii statului „damit der Popen Consolation nicht den armen Sachsen zum aggravis gedeye“.³⁾

Acelaș lucru îl cer Sașii și în memoriul trimis dietei convocate pe 15 Ianuarie 1701 la Alba-Iulia. În p. 7 al acestui memoriu dâșșii spun, că pierderile avute în decursul celor trei ani din urmă, decând preoții sunt scutiți de dișme, e de 9000 fl. și roagă guvernul și dieta să intervină la curtea din Viena, ca să li-se restituie suma aceea din alte izvoare.⁴⁾ De altfel aceleași dorințe le aveau și celelalte națiuni ardeleni, cari în memoriul colectiv înaintat aceleiaș dete, dupăce aduc

¹⁾ Ibidem, 235—40.

²⁾ Orig. în arhiva ministeriului comun de finanțe din Viena secția Siebenbürgen 1700—01.

³⁾ Ibidem.

⁴⁾ Orig. în colecția „Diaetalia“ a contelor Miko, tom. VII în arhiva muzeului ardelean din Cluj.

preoșimii unite acuza, că păstrează și acum vechile superstiții, cer să fie silită din nou a plăti, ca și mai înainte, contribuțiile obișnuite.¹⁾

Curtea din Viena pare a nu fi dat multă atenție acestor „gravamine”, iar de altă parte nici cele trei națiuni nu respectau privilegiile cuprinse în diplomele împărătești și astfel nu făceau, în cele mai multe locuri, nici o deosebire între preoșii trecuți acum la catolicism și între misera plebs contribuens din sinul căreia făceau parte. Comitatul Clujului decide în adunarea din 1710, că în fiecare sat să fie scutit numai un preot de orice fel de contribuții; ceilalți preoși vor plăti după averile private, după averea parohială însă nici aceștia nu.²⁾ Comitatul Albei de jos s'a dovedit mai liberal și în statutele sale din 1712 îi scutește atât pe preoșii români cât și pe cei săsești și ungurești de contribuțiile după averea parohială. După averea privată trebuiau să plătească și unii și alții.³⁾

Dieta ținută la 7 Ianuarie 1714 în Sibiu voia să reguleze pe cale legislativă situația preoșimii unite și astfel a înaintat curții împărătești spre sancționare un lung articol de lege, în care spunea, că preoșii români primesc lângă sine nu numai rudenii ci și străini, ca în felul acesta să-i scape de plățirea contribuțiilor, că nu plătesc dișme nici din venitele lor private, că dacă totuș sunt siliți din partea locuitorilor să plătească, își răsbună nebotezând copiii și neîngropând pe cei morți. La asta se mai adaugă și faptul, că vlădica hirotonește și persoane nevrednice și fără învățătură. Dieta propune, ca funcționarii publici să viziteze satele, să vadă câți preoși se află în fiecare sat, ce pământuri cultivă, întrucât sunt spre greutatea sătenilor și a domnilor de pământ. Rezultatul investigației să-l aducă la cunoștința guvernului, care va interveni apoi pe lângă vlădica și va pune capăt abuzurilor.⁴⁾ Nici pro-

¹⁾ Orig. ibidem. „Az oláh papok az adozással lött exemptioja véghe-tetlen gravaminokat nemz, azért mivel csakugyan a régi superstitiokban maradtak s máig is vadnak, kíványuk, hogy elébbeni portiozás alá és állapottyokra redealni cogaltassanak“.

²⁾ Kolozsvári—Ovári, Corpus statutorum Hungariae municipalium I. Budapest 1885, p. 339.

³⁾ Ibidem, p. 341.

⁴⁾ Colecția citată a contelui Mikó, tom. VII, în arhiva muzeului ardelean din Cluj.

punerea aceasta a dietei ardelene n'a primit însă aprobarea împăratului.¹⁾

În 1715 a fost așezat în fruntea bisericii române unite vlădica Ion Patachi. Acesta a trimis încă în acelaș an curții din Viena un lung memoriu expunând situația mizeră a clerului său și arătând cât de puțin respectează aristocrația și guvernul ardelean dispozițiile diplomelor împărătești. Preoții sunt supuși și acum ca și înainte de unire la tot felul de contribuții; funcționarii comitatenzi cu prilejul diferitelor vizitații cari le fac prin sate descalecă aproape totdeauna la casa preotului, deși ar află cvartire mai potrivite, ca cel puțin în forma aceasta să-și răsbune pe bieții preoți, cari au îmbrățișat unirea; în comitatul Maramurășului și în districtul Chioarului preoții pot ține sinoadele obișnuite numai în prezența și sub prezidiul funcționarilor comitatenzi eretici și dușmani ai unirii; națiunea săsească a făcut în decursul timpului o mulțime de datorii și acum pentru plățirea lor impune locuitorilor diferite contribuții, pe cari, contrar diplomei leopoldine, sunt siliți să le plătească și preoții români uniți; domniile de pământ se amestecă în strângerea venitelor preoțești și nu dau credincioșilor locul necesar pentru edificarea bisericilor; nu e respectat nici privilegiul dat de papa Leo XI, în urma căruia pretesele văduve trebuiesc împărțite de toate imunitățile și scutințele bărbaților lor.²⁾

În 2 August 1715 generalul Steinville, comandantele suprem al Ardealului aduce la cunoștința clerului român unit, că, până la noua dispoziții, e scutit de dișme numai după venitele averilor bisericesti, nu însă și după venitele averilor de altă natură.³⁾ Lupta pentru subjugarea economică a preoțimii române n'a încetat nici în urma scrisorii lui Steinville. În 1717 comitatele ardelene trimit dietei convocate pe 1 Maiu la Sibiu un memoriu, în care se repețesc din nou vechile acuze împotriva preoților uniți. Aceștia, spune memorialul în p. 18 țin la sine o mulțime de persoane, rudenii și străini, pentru a-i scuti dela plățirea contribuțiilor. În unele sate sunt doi, trei și chiar patru

¹⁾ Arhiva guvernului ardelean, nr. 114—1717.

²⁾ Copie în „Collectio maior manuscriptorum historicorum” a conțelului Iosif Kemény, tom. XXVIII, p. 559 - 66 în arhiva muzeului ardelean din Cluj.

³⁾ Hurmuzachi, Documente privitoare la istoria Românilor XV, 2 p. 1558, nr. 2935.

preoți, dintre cari numai unul face slujbe preoțești, iar ceilalți deși au avere, uneori mai multă decât satul întreg, și sunt numai cu numele preoți, nu voiesc să plătească nici un fel de contribuție. Comitatele amintesc apoi articolul de lege din 1714 pe care curtea din Viena nu l-a fost aprobat.¹⁾

În 1720 și comitatul Târnavei regulează prin „statute“ situația materială a preoțimii române: în fiecare sat vor fi scutiți de contribuții doi preoți și un diacon; ceilalți vor trebui să plătească contribuția cuvenită după vite și bucate.²⁾

În 4 Martie 1722 reprezentanții celor trei națiuni ardelenene cuprind din nou în scris gravaminele lor împotriva preoțimii române unite și le trimit lui G. Regai, teologul iezuit al vlădicului Ioan Patachi. Staturile se plâng, că 1. deși conform legilor ar trebui să fie în satele mari doi, iar în cele mai mici un preot, totuș în cele mai multe locuri numărul lor e 6—12, cari toți vreau să fie scutiți, în detrimentul țării și a celorlalți locuitori, de tot felul de contribuții. 2. Numai acei preoți să poată îndeplini funcțiuni bisericesti cari au fost hirotoniți din partea vlădicului Atanasie Anghel. Bigami și trigami să fie excluși din sinul preoțimii. Fiii, ginerii și în general rudeniile preotului să nu fie scutiți de nici un fel de contribuție; și preoții să fie scutiți numai de acele contribuții, pe cari ar trebui să le plătească după venitele pur bisericesti. 3. Preoții să fie opriți a luă taxe prea mari pentru cununii, înmormântări și alte slujbe bisericesti pentrucă prin asta fac mari pagube atât domnilor de pământ cât și credincioșilor. 4. Protopopii fac prea adeseori vizite prin sate însoțiți totdeauna de o suită număroasă de preoți și astfel îi îngreunează pe bieții credincioși cu cheltuieli, cari întrec puterile lor.³⁾ Intervenția aceasta pe lângă Regai n'a avut nici un rezultat cum o dovedește plângerea din 3 Februarie 1724 a națiunii săsești.⁴⁾

Nici una dintre națiunile ardelenene n'a luptat cu atâta îndârjire și statornicie împotriva emancipării clerului român ca Sașii. În 3 Iulie 1722 protopopul Atanasie al Năsăudului scrie Bistrițenilor, că preoții au fost puși la bir, deși noi — zice

¹⁾ Orig. în arhiva guvernului ardelean Nr. 114—1717.

²⁾ Kolozsvári—Ovári, Corpus statutorum Hungariae municipalium I, 370. „Két oláh pap és egy diacon exemptus legyen egy faluban, a többi marhájokról s vetésekről adozzanak“.

³⁾ Orig. în arhiva guvernului ardelean, nr. 515—1724.

⁴⁾ Orig. în arhiva guvernului ardelean, nr. 519 1724.

bietul protopop — „nu avem sâmbrie ca alalți preuți, cari sunt prin țară, ci slujim satelor fără simbrie“.¹) În acelaș an s'au plâns și preoții din jurul Sibiiului lui Regai, că sunt siliți, fără nici o considerație la diplomele împărătești, să plătiască dișme. Regai scrie Sibiienilor îndemnându-i să respecteze privilegiile clerului unit primite dela împăratul Leopold I. Aceștia răspund, că după lege numai doi preoți pot fi exempti într'un sat, cari dacă au alte averi afară de cele bisericesti trebuie să plătiască dișme.²) După răspunsul acesta Regai a cerut sprijinul guvernului Kornis, care a scris în 6 Decemvrie 1722 Sibiienilor poruncindu-le să respecteze dispozițiile diplomelor împărătești și să nu mai facă abuzuri storcând dela preoții români contribuții nelegale. Peste câteva zile, în 18 Decemvrie, Kornis a trimis aceeaș poruncă și comitelui săsesc, consilierului Teutsch. Acesta comunică printr'o scrisoare-circulară din 22 Decemvrie scaunelor săsești cuprinsul scrisorii lui Kornis îndemnându-le, și el, să observe privilegiile clerului unit. La circulara lui Teutsch, sfatul din Cincul mare răspunde în 27 Decemvrie, că observă privilegiile preoților legali (2 într'un sat), că supranumerarii le fac însă multe mizerii. În ziua următoare răspund și Sibiienii zicând, că dâșii nu fac nici o nelegiuire. Acelaș răspuns îl dau în 31 Decemvrie și Bistrițenii.³)

În 3 Februarie 1724 reprezentanții Sașilor trimit guvernului ardelean un nou memoriu, în care cer împlinirea dorințelor cuprinse în scrisoarea staturilor trimisă la 4 Martie 1722 lui Regai și probabil și Curții din Viena, la cari mai adaug acum câteva puncte noi și anume: 1. Vlădica românesc să nu poată face vizitații canonice și investigații pe pământul crăiesc decât numai cu știrea și în prezența funcționarilor sași. 2. Crisnicii (sfeții) bisericilor să nu fie denumiți din partea preoților, ci să fie aleși de credincioși și confirmați de forurile civile. 3. În nici un sat să nu fie scutiți de contribuții mai mult de doi preoți. 4. Preoții să fie datori a suporta contribuțiile impuse celorlalți locuitori pentru plătirea datoriilor publice ale națiunii săsești.⁴) În acelaș an trimit și comitatele dietei convocate pe 10 Ianuarie la Sibiiu un energic și pătimaș

¹) Hurmuzachi, Documente privitoare la istoria Românilor XV, 2 p. 1592-3, nr. 2985.

²) Ibidem, p. 1593-4, nr. 2986-7.

³) Ibidem, p. 1597-9 și 1602-604, nr. 2992, 2994-5, 2999-3001.

⁴) Orig. în arhiva guvernului ardelean, nr. 519-1724.

memoriu contra preoțimii române, repețind vechile și cunoscutele plângeri.¹⁾

În 9 Aprilie anul următor trimite însaș dieta ardeleană un memoriu guvernului, cerând, ca pe viitor denumirea preoților să nu atârne numai dela bunăvoința protopopilor, ci să fie întrebați și credincioșii și domnii de pământ; preoții dacă au neplăceri cu credincioșii să nu-i denunțe forurilor bisericesti ci celor civile și în sfârșit guvernul să stăruiască din toate puterile, ca nici într'un sat să nu fie mai mult de doi preoți scutiți de contribuții. Dacă vor fi toți scutiți, atunci numărul lor va crește atât de mult, încât bieții credincioși se vor ruina cu totul.²⁾

Probabil ca un răspuns la acuzele diferite aduse contra numărului prea mare al preoților români a trimis secretariul clerului unit David Maxai guvernului ardelean o mică descripție, în care arată cât de exagerate sunt plângerile celor trei națiuni. Maxai arată că numărul preoților români ardeleni e 2304; numărul satelor în cari se află preot e 1255; numărul satelor în cari Români n'au preot e 284; numărul tuturor satelor românești e 1539 și prin urmare dacă în fiecare sat ar fi doi preoți atunci numărul preoților ar fi 3078 pe când în realitate sunt numai 2304, deci cu 774 mai puțini.³⁾

Firește, că cele trei națiuni și cu deosebire Sașii n'au așteptat răspuns la petițiile lor, ci au continuat a disprețui, ca și până aci, privilegiile preoțimii noastre. În 1724 i-s'au plâns lui Patachi preoții din Sad, Săcădate și Cârța, că sunt siliți la porunca comesului săsesc și a magistratului sibiian, să plătească dișme. Când Patachi a cerut în 23 Iulie dela Teutsch curmarea abuzurilor, Sibiiienii au răspuns, că dânșii nu iau dișme dela preoții amintiți și că poruncă de a li-se respecta privilegiile nu pot da, nefiind competenți.⁴⁾ În anul următor iarăș i-s'a plâns lui Patachi preotul din Sad, că păstorul luteran din Cîsnădie i-a dișmuit grâul. Vlădica aduce cazul la cunoștința lui Teutsch, care răspunde în 25 Iulie că preoții luterani nu stau sub jurisdicția lui și deci el nu poate ajuta. În urma acestui răspuns Patachi îi scrie o foarte ener-

¹⁾ Orig. ibidem, nr. 534—1724.

²⁾ „Ugy elfognak szaporodni hogy a szegénység utolsó pusztulásra jut miatta”. Orig. în arhiva guvernului ardelean, nr. 369—1725.

³⁾ Orig. ibidem, nr. 287—1725.

⁴⁾ Hurmuzachi, Documente XV, 2 p. 1605—08, nr.ii 3005 și 3007.

gică scrisoare în care cere mai mult respect față de religionea Majestății Sale și a vechilor principii ardeleni și observarea strictă a imunităților și privilegiilor preoților uniți.¹⁾

În toamna anului 1727 s'a stins vlădica Ioan Patachi. În fruntea bisericii române unite a ajuns apoi Inocențiu Micu Klein, care a continuat lupta cu altă energie și însuflețire, dar cu aproape acelaș rezultat pentru preoțimea sa.

ZENOVIE PĂCLIȘANU.

Încă odată „Un interesant proces de divorț”.*)

— Răspuns dlui »Autor al notiței cu pricina«. —

Discuția iscată în jurul „notiței cu pricina“ a luat o direcție neconvenabilă mie. Anume: observ, că în răspunsul dlui autor occură unele inexactități, unde *reproduce* cele zise în „notiță“ și unde *citează* cele zise de mine în „reflexiile“ din nrul 16—1915 al acestei reviste. Deci, ca on. cetitori ai revistei să poată judecă lucrul din propria lor intuiție, țin să reproduc întregă „notița“ dlui autor, așa cum a apărut în „Cuvântul adevărului“.

Iată-o:

Un interesant proces de divorț.

Într'un număr mai nou al „Actelor sf. Scaun“ cetim sentința Rotei Romane adusă anul trecut la 19 August în o cauză de divorț. Maria Hoogland, luterană, la 1902 a încheiat în Amsterdam căsătorie civilă cu Leonard Waern, asemenea luteran, care căsătorie la 1912 a fost desfăcută. Fiindcă femeia acum dorește să se cunune cu bărbat catolic, cere nulificarea căsătoriei prime din motivul, că intențiunea lor nu a fost încheierea unei adevărate căsătorii, căci s'au înțeles așa, că dacă unul dintre ei dorește să se despărțască, celalalt se va învol. Și pentru aceea nu s'au cununat la biserică, că nu au dorit să încheie adevărată căsătorie; chiar și copularea civilă au făcut-o cu scopul, ca lumea totuș să-i țină căsătoriți. Iar Rota s'a pus pe punctul de vedere, că în acest caz nu numai de credința lor greșită cu privire la disolubilitatea căsătoriei, conform religiei lor protestante, este vorba, ci de fapt prin intențiunea lor au exchis indisolubilitatea căsătoriei și în temeiul acestora căsătoria a nimicit-o.

¹⁾ Ibidem, p. 1611—2, nr.ii 3010—2.

*) Răspunsul acesta al păr. Țăranu din Ghelar la cele scrise de „autorul notiței cu pricina“ în Nr. nostru ultim (19—20) din anul trecut, ne-a sosit de mult. N'am putut să-l dăm însă mai curând din lipsa de spațiu, pentru ce îi și cerem prin aceasta cuvenitele scuze. Totodată declarăm, că dupăce chestiunea, care altfel a și deviat, ni-se pare din ambele părți deajuns lămurită, nu vom mai publică în această materie alte întimpinări.

Ce învățăm de aici? Învățăm, ceea ce confirmă și alte soluții ieșite dela Rota R.; că dacă intențiunea ministrilor sacramentului căsătoriei nu se referențe la căsătorie așa cum a rânduit-o Domnul Hristos, indisolubilă, ci ceice se cunună cred, că se căsătoresc acum, iar dacă nu vor putea trăi, iarăș se despart: aceea căsătorie e nulă și ca atare trebuie tratată.¹⁾ Acesta e un caz foarte des la poporul nostru, mai des poate ca acela al silei fizice.

Al doilea lucru, ce-l învățăm, e, că un proces de divorț început cel mult la an. 1912, la 1914 a fost finalizat prin „Rota Romana”. La noi în 2 ani nici investigația la forul prim nu se isprăvește. (nb.)

Aceasta e „notița”. Acum, ce zisesem eu? Am spus următoarele: 1. Cazuri analoge cu cazul Waern—Hoogland la noi la Români lipsesc cu desăvârșire. 2. Incheierea unei astfel de legătuițe e un act pe cât de rafinat, pe atât de ușoratic. 3. Am arătat motorii, cari îl determină pe Român la incheierea căsătoriei în genere și mai ales la *alegerea* soțului de căsătorie. 4. Am arătat apoi, că Rota R. nu a nimicuit căsătoria, pentru că „s'a pus pe punctul de vedere, că în acest caz... este vorba de credința greșită cu privire la disolubilitatea (?) căsătoriei, conform religiei lor (a soților de căsătorie) protestante”, ci de oarece dâșii au *exchis substanța căsătoriei: indisolubilitatea legătuiței maritale*. 5. Am relevat (documentarea nu mi-se cere!), că indisolubilitatea căsătoriei se bazează pe *dreptul natural* (care e identic la toate neamurile din toate vremile), și nu pe caracterul sacramental al căsătoriei creștine, va se zică nu pe dogma de *instituțiune pozitivă* a bisericii. 6. Am subliniat, că însaș convingerea soților din chestie nu militează pentru disolubilitatea căsătoriei, căci „pentru aceea nu s'au cununat la biserică, că nu au dorit, să încheie adevărată căsătorie; chiar și copularea civilă au făcut-o cu scopul, ca totuș să-i țină de căsătoriți”. 7. Am relevat, că Rota R. prin sentința sa proprie nu a făcut altceva, decât a *pus capăt* — și prin sentință pozitivă — *unui concubinăt „pur sang”*. „Reflexiile” aceste le-am fost scris pentru ca să arăt, că „n'avem lipsă de astfel de învățături”.

Ca să o fac aceasta, am trebuit, să arăt: 1. Că astfel de cazuri nu ocură la Români de loc (dar „foarte dese nu sunt la nici un popor”) și deodată am arătat, cum se însoară și cu ce gând se însoară Românul. 2. În legătură cu

¹⁾ »Consensul dat sub oricare condițiune, ce este contra substanței sau firei căsătoriei, face căsătoria nulă« Conciliul prov. II. Tit. IV. Sect. Cap. II. §. 5. d.

asta am fost nevoit, să relev indisolubilitatea căsătoriei ca eflux al *legii naturale* (și nu al sacramentalității!), unde nu se admite „ignoranță invincibilă”. Făcând această distincție am luat poziție fățișă contra *ciudatei bifurcări* de motive (adusă de dl autor), că Rota R. a desfăcut legătura din chestie și *pentru că* „s'a pus pe punctul de vedere ... al credinței lor greșite” (de unde: greșită?! — din contră: credința lor a fost foarte corectă!), și *pentru că* numiții soți au exchis indisolubilitatea. Eu poentasem, că Rota R. *numai al doilea* motiv a putut să-l aibă în vedere și *nici decât primul*, care (în forma, cum îl vedem la soții Waern—Hoogland) nu e decât o procedură pe cât de ușuratică, pe atât de rafinată.

Vine acum dl autor și zice, că eu „cu o neînțeleasă abatere dela fondul pozitiv” public „niște speculații de drept canonic”, în cari „... cu o dispoziție rapsodică... sucesc lucrul, încât mulțimea cetitorilor... nu numai că nu va vedea limpezindu-se adevărul, dar va putea fi încurcat (cine? — adevărul??) în niște deducții cu totul contrare”.

Apoi bine! parcă referitor la punctele 4, 5, 6 și 7 de mai sus *acum* (!) și dl autor e de acord cu mine!? Ba chiar dânsul e celce argumentează din sf. Toma, că „indisolubilitatea căsătoriei... se bazează pe dreptul natural, deși această indisolubilitate e numai de ordin secundar”. Dar atunci cari sunt acele „speculații de drept canonic” ale mele, cari pe dl autor nu-l pot „lăsa nepăsător”?

Vom lua lucrurile pe rând și deoarece dl autor în „răspunsul” său se ocupă mai ales de chestia indisolubilității, așa dupăcum dânsul o contemplează la poporul nostru, îl voi urmări și eu pe acest teren. Spre a o face însă aceasta e de lipsă, să vedem, *ce și cum* argumentează? — *ce și cum* combate?

I.

Trecând fără discuție (căci nu o merită!) peste faptul, că dl autor se împiedcă de anecdota dela sfârșitul reflexiilor mele, făcând chiar haz pe conta „rarului meu talent de scriitor” — mă opresc singur la chestiunile cari privesc meritul lucrului.

1. Dl autor îmi reproșează, înainte de toate, că în expunerile mele mă folosesc „de o *apucătură*”, care în filozofie se numește „falsa illatio” = deducție greșită, fără să spună, că de ce natură este această „illatio falsa”, deși ar fi fost indicat să o facă.

2. Spune apoi, că Românul năcăjit, oricât îi vei documenta, că căsătoria sa nu se poate desface, la capăt tot îți va argumenta, că: „eu așa am știut și așa am văzut la celelalte biserici și la forul civil...” — Aici zace, dupăcât observ eu, *pondul* argumentării sale. Va se zică bunăcredință, *ignoranță invincibilă* — față de o poruncă a *legii naturale (!)*... în veacul al 20-lea al mântuirii... în mijlocul Europei?! Și apoi de ar fi vorba numai de unul—doi de aceștia... Dar sunt mulți, foarte mulți, căci cazuri de acestea, zice-se, sunt „foarte dese“!

Dar chiar așa să fie, întreb eu: de când a văzut și vede Românul disolubilitatea căsătoriei „la celelalte biserici și la forul civil“? La forul civil? — De douăzeci și unu ani încoace. La celelalte biserici? — La cari? Mai aproape de noi, Românii uniți, este biserica gr.-or. română (ca biserică, unde occură divorțul). Și aici însă s'a deschis poartă liberă divorțului numai dela intrarea în vigoare a legilor civile. La luterani și calvini? — Dar bine, cât contact religios au avut și au Românii cu aceste confesiuni? Doar luteranii și calvinii în foarte multe ținuturi (d. e. în Bănatul întreg, în cele mai multe părți ale Ardealului, în România) — din ignoranță — sunt taxați din partea Românilor cam la fel cu ceilalți necreștini (păgâni *latiore sensu*)! Și să întrebăm pe preoții bătrâni, că oare argumentat-a *astfel* Românul și numai înainte de asta cu douăzeci de ani? — Aceia vor răspunde cu un „nu“ categoric. Dar e de mirare totuș, că Românul, popor conservativ până la îndărătnicie, din care creștinismul nici în decurs de 19 veacuri nu a putut stârpi toate datinele păgâne-romane, să se schimbe atât de radical, chiar în acest punct de cardinală importanță?! — Unde mai pui, că divorțul nici nu e chiar obiect al experienței zilnice, mai ales la Românul-țăran dela sate?!

Și dacă Românul totuș ar argumenta, cum zice dl autor, a cui e vina? — Răspund: *a mea și a dlui autor* (dacă e preot în cura animarum) și *a tuturor preoților uniți ai timpului actual!*

3. Zice dl autor, că în vremile trecute, când nu s'a predicat și catehizat, a avut Românul cunoștințe foarte defectuoase mai ales în acest respect. Și cu toate aceste tocmai în vremile trecute *nu se divorța* Românul! Și nici nu s'a pomenit, să argumenteze cineva, cum zice dl autor. Nu, căci Românul așa știă, că de muiere „numai sapa și lopata“ îl desparte, și nu „a știut“ cecece zice dl autor! Și apoi nici bieții preoți din vechime nu au fost chiar așa... Neînvățați, incuți cum au

fost, dar tot ei ne-au conservat (după Dumnezeu!) creștinismul. De pildă parcă îl aud pe tata, fie-iertat — *bogoslov de Vârșeț* — cum le spuneă mirilor la logodnă: „Dragii mei! Căsătoria a rânduit-o Domnul Hristos, Dumnezeu. Acum dacă vi-a ajutat Dumnezeu și ați ajuns la această vârstă, bine faceți, că vă împreunați în sfânta taină a căsătoriei, numai să băgați de seamă, că pe ceice se împreună în căsătorie, numai sapa și lopata îi mai poate despărți. Pentru aceea căsătoria să o încheiați numai așa, dacă o încheiați de bună voie, din toată inima și bună-chibzuința voastră“. — Apoi îi întrebă, să se declare față de învoiala lor la logodnă. Și tot așa la cununie. S'a întâmplat, să asist ca băiat și la cununii săvârșite de alți preoți, și tot cam la fel am experiat.

Ce privește pe credincioșii mei (argumentul ad hominem! al dlui autor) îl asigur, că ceice se căsătoresc sau sunt căsătoriți: știu atâta, cât e neapărat de lipsă; — și aceasta atât în parohia mea actuală, unde de altcum — grație înaintașilor și mai ales ultimului meu înaintaș — am aflat deja la venirea mea stări europene, cât și în parohia mea de mai înainte, unde credincioșii — mai ales în punctul indisolubității — încă nu au fost lăsați în nedumerire, deși de altcum comuna aceea e renumită de analfabeții săi. Acolo în nouă ani și ceva am botezat cam 400 de copii și am cununat cam 120 părechi, dar aproape în fiecare caz îmi ziceau părinții: „Părinte! Am voi, să dăm acest copilaș“ (dacă eră vorba de botez) sau: „acești copii“ (dacă eră vorba de cununie) „în calea lui Dumnezeu“.

En „*intentionem faciendi, quod facit Ecclesia!*“

4. Dl autor definește căsătoria: „*Coniunctio maritalis ad individuum vitam*“. Aceasta e — bene notandum — căsătoria ca *contract pur natural!* Dar asta nu-l sinchisește pe dl autor de loc, ci îmi trage o strașnică lecție dogmatică (las că de altcum nu-mi strică!) despre căsătorie ca *sacrament* (?!). Aici apoi — confundens quadrata rotundis — vorbește despre sacramentalitatea căsătoriei și despre „*intentionem faciendi, quod facit Ecclesia*“, și aceasta: în cea mai strânsă legătură cu definiția *de mai sus* (!). Vorbește despre *indisolubilitate*, care — după dsa — e taman efluxul *sacramentalității* (!) căsătoriei. De unde apoi urmează, că poporul, neavând noțiuni exacte despre *sacramentalitatea* căsătoriei, „a rămas cu cunoștințe defectuoase... mai ales în punctul cardinal al *indisolubității*“

(sic!). Prin urmare, zice, dacă un Român ar purcede ca cei din cazul Waern-Hoogland sau Gravier-Goguel, asta *nu ar fi rafinerie și ușurătate* din partea Românului (cum susțin eu), ci numai și numai „lipsa de instrucție religioasă suficientă“ (!!)... Și tot așa, urmând mai departe, la urmă dl autor mi-o toarnă pe tîpsie, că cine voiește, să audă „insulte... rafinerie și năsbuții“, să asculte numai, ce zic eu despre poporul românesc?!...

Vezi?! Asta mi-o trebuie!

Acum, dacă o păști, fie și așa! — Da încalte mă rog de dl autor, să binevoiască a mă lumina, cum se numește în filozofie acest giuvaer (?) de argumentație!?... Nu mă îndoesc, că dsa, care mă dădă de gol așa de iute și bine (?) cu „apucătura“ (??) numită „falsa illatio“ (?!), comisă afirmative de mine, va ști negreșit și numirea acestei *argumentații-pup* (!!)...

Bine, domnule autor! parcă ne înțălesesem, că indisolubilitatea căsătoriei e poruncă a legii naturale?!... Iar legea naturală „est... non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus; verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non instituti, sed imbuti sumus“ (Cicero, Or. pro Milone c. V).

De fapt, nici un neam al pământului nu a contemplat căsătoria așa, ca să o încheie umblându-le mirilor prin minte și asigurându-și despărțirea (ca părechilor Waern-Hoogland sau Gravier-Goguel), decât în erele de decadență ale popoarelor. Trecând peste celelalte popoare antice (ca Jidovii, Inzii, Grecii) mai izbitor o vedem aceasta la Romani, dacă contemplăm epoca Lucrețiilor și a Corneliilor, — și apoi epoca Popaeelor.

Ziceam în „reflexiile“ mele, că bisericile protestante nu declară „de dogmate“ disolubilitatea căsătoriei. Dar poate convingerea generală a credincioșilor acestor biserici e pentru disolubilitate? Răspunsul și aici e negativ. Voiu aduce numai pe unul, la tot cazul dintre cei mai mari și mai buni bărbați ai protestantismului. Iată, ce zice Schiller în poezia sa die Glocke:

Drum prüfe, wer sich ewig bindet,

Ob sich das Herz zum Herzen findet...

Ce vedem de aici? Vedem, că conștiința — sin maioris, certe potioris saltem partis (dar cu conștiința liniștită putem zice, că „et potioris et maioris partis“) — a protestanților contemplează căsătoria de indisolubilă. Căci e inadmisibil, ca

Schiller într'una din cele mai geniale creații ale sale să profeseze o vedere diametral opusă vederii coreligionarilor săi, mai ales într'o chestie atât de vitală a omenimii. Mai vedem apoi, că — chiar și în cazurile, când legile omenești sunt rele — cei mai aleși ai societății omenești sunt *mai buni* decât acele legi. În fine vedem și aici reliefându-se acel „anima humana naturaliter christiana“ al lui Tertullian! — Da, da! christiana-catholica!

5. Tare se smintește dl autor acolo, unde vorbesc despre aceea, „cum se căsătorește poporul nostru?“ — Citează chiar cele zise de mine, dar citează în mod *defectuos, manc!*

La întrebarea: „cum se căsătorește poporul nostru?“ — răspunsul meu eră *dublu*. Expuneam *motivele*, cari îl îndeamnă pe Român la încheierea căsătoriei și mai ales la alegerea persoanei (soțului de căsătorie), — și aceste le citează dl autor ca „*insulte, rafinerii și năsbuții*“ (!) —; dar aceea, că eu numai cu *patru* șiruri mai jos zic: „Românul se însoară cu *gândul*, să îmbătrânească cu muierea la olaltă...“, va se zică *cum intentione* matrimonium inseparabile ineundi, aceasta dl autor... *uită* (?) a o cită. — Este oare vina mea, că dsa nu observă deosebirea făcută de mine între *îndemn* (motiv!) și între *intențiune*? Nu sunt destul de clare cuvintele mele? Este ceva nou și neobișnuit sau ne mai auzit în limba română cuvântul „*gând*“ pentru a redă pe latinizantul „*intențiune*“? Eu cred, că nu.

Dar să vedem „*insultele, rafinăriile, năsbuțiile*“!

Primul *îndemn*, — instinctul natural —, nu-l combate.

Al doilea: că „Românul se gândește a-și capitaliză forțele tinereții pentru neputințele bătrânețelor“ = se trudește până e în putere a-și asigura subsistența pentru timpul, când nu-și mai poate câștiga cele trebuincioase; ca să aibe, cine-i da o bucatură de mâncare, o sdreanță de haină, un colț după cuptor? — „asta dl autor o numește *ironic* „tare subtilă determinație“, — și mult mă mir, pentruce?

Apoi că „în decursul lungilor veacuri de oropsire puținul avut al Românului era pleșca oropsitorilor și nu puteă contă la el“: — să ne gândim numai la vremile iobăgiei sau la epoca, când (mai ales în România) strigătul desperat „vin Turcii!“ eră la ordinea zilei, sau la epoca Fanarioșilor —; și numai decât vom înțelege, că Românul „*copiii*, da „*copiii* și-i puteă scăpă mai ușor, decât orice din avutul său“.

Indemnurile la încheierea căsătoriei (și mai ales la alegerea soțului) aduse de mine: a) dragostea firească, b) „procreatio“ și „educatio prolis“ ca razim al bătrânețelor le pretinde deadreptul natura căsătoriei, iar c) averea, și d) ca să se însoțească oameni sănătoși și viguroși, nu sunt contra (ci dreadreptul sunt de ajutor) substanței căsătoriei și canoanele nu le reprobează — nici chiar la *căsătoria preoților!*

Unde sunt deci „*insulte*le, rafinăriile, năsbuțiile“?!...

6. Am mai zis apoi, și dl autor îmi citează cuvintele, că „*condiția trebuie notificată prealabil episcopului concernent și încuviințată din partea aceluia, iar la încheierea căsătoriei ...condiția trebuie manifestată și în fața martorilor*“. În aserțiunea mea atât „*notificarea episcopului*“, cât și „*manifestarea condiției în fața martorilor*“ sunt relevate ca recerințe *simultane*, iar în citatul dlui autor ultimele mele cuvinte *nu* sunt sublimate (poate din neglijența culegătorilor!).

Acum: dl autor zice, că „*aceasta iară e numai o dorință a pdr. Țăranu, dar nu e codificată nicăiri...*“ Așa fiind, cer să mi-se deie două mici lămuriri: a) Unde sau când am zis eu, că aserțiunea mea e codificată? sau barem de unde eruează dl autor, că eu ași susține această? b) Susține dsa, că *aceasta nu o învață canoniștii și că nu s'a practicat astfel în biserica catolică?*

Dl autor nu o spune apriat, care din cele două recerințe accentuate de mine nu-i convine? Se pare însă, că prima, de oarece cu a doua (prezența martorilor) se împacă, mai vârtos dupăce Rota R. a admis dovedirea prin martori. Eu spuseseam, că recerințele de mai sus se pretind la încheierea căsătoriilor cu condiție, dar a „*adevăratelor*“ căsătorii de acest soi; — unde adecă condiția e cuviincioasă și ca atare: *încuviințabilă!* Spre pildă „*Eu Oprea Stângaciu încheiu căsătorie cu tine, Bucura Stanciu, dacă nu ești scrofuloasă*“ sau „*dacă nu ai ceva defect organic, care ar zădărnici zămisirea sau nașterea*“.

De oarece condiția în sine invoalvă ceva odios în sarcina substanței căsătoriei („*individua vita*“) atât existența, cât și calitatea condiției reclamă cel mai sever control și certitudine, și în cazul celei mai mici îndoieli „*standum est pro valore matrimonii*!“ Biserica trebuie, să fie asigurată, ca să nu se pună condiții neonestе sau contrare substanței căsătoriei, adecă *să nu se joace unii oameni de-a căsătoria!* Și dacă judecăm lucrul astfel, e evident, că episcopul — și ca păstor

suprem (propriaminte singurul păstor) al diecezei sale, dar și în virtutea erudiției sale — e cel mai chemat a lua act și eventual a încuviința condiția.

Cazurile Waern-Hoogland și Gavrier-Goguel nu sunt *căsătorii* cu condiție, ci — dupăcum am zis — *concupinate*. Și — în foro interno — nu ar fi fost căsătorii nici în cazul, că nu s'ar fi despărțit. Invoiala făcută la încheierea acestor legături nu e „condiție“ la *căsătorie*! Și iată pentruce? *Condiția condiționează condiționatul* = *Conditio est actus vel eventus, quo posito: et alter actus vel eventus, ad quem nexu inter ambos existenti refertur, ponatur necesse est*. În cazurile aduse însă *conditio* (facultatea de a se divorța) *non ponit*, vel magis autem *tollit* conditionatum (i. e. substantiam matrimonii, adeoque matrimonium ipsum).

Ciudat om dl autor! Citează cu o exactitate uimitoare „Conciliul prov. II. Tit. IV. Secț. I. Cap II. § 5. d.“, unde se zice, că o atare căsătorie e *nulă* = neexistentă. Iar astfel apoi nici invoială făcută nu există ca „condiție“! Căci în acest caz: *conditio* (facultas divortii) *refertur ad nihilum* (i. e. ad matrimonium substantia *privatum*). Ceeace e absurd!

Dl autor uneori citează bine; îți dă în gând, că ar aveă de cuget, să și vorbească bine, dar apoi drege, ce drege și la urmă o scoate, că cei șase martori (din cazul Gravier-Goguel) au fost de trebuință „ca să se dovedească *condiția* (?)

Ei, apoi să nu-ți fie ciudă?!

Să fim în clar! Martorii din cazul Gravier-Goguel *nu* „au trebuit, ca să dovedească condiția“, ci ca să se dovedească, *neexistența* căsătoriei; au trebuit, ca să se dovedească, că numiții soți o vreme s'au folosit numai de *masca* căsătoriei!

E natural deci, că această legăturiță *nefiind căsătorie cu condiție*, înzădar ai pretinde, ca condiția (!) să fie fost anunțată și episcopului și încuviințată din partea aceluia. (Nici nu s'ar fi încheiat *în forma dată* — dacă ar fi fost anunțată — până-i Oltul!).

Una însă are drept dl autor: „Rota R. cunoaște dreptul canonic“ ca mine. Dar aceea încă e drept, că procedeul Rotei R., dupăcum se vede din cele de mai sus, comprobează de minune punctul meu de vedere.

Acum e ușor răspunsul la întrebarea dlui autor, că: pentruce trebuiesc martori și proces“.

a) Martori? — α) Ca să se dovedească la caz de proces condiția („adevărată” condiție!); β) pentru caracterul publicității (căci acest lucru nu e chestie de contrabandă, deci ca la caz de anulare să fie în clar lumea, cum s'a putut întâmpla despărțirea); γ) pentru ca celce pune condiția încă să fie asigurat, chiar prin martori, că condiția sa sustă și, în cazul *neverificării* condiției, poate deveni liber.

b) Proces? — Pentrucă se cere o deciziune (sentință)! Iar fără investigare și dovedire, fără judecată, fără *proces* se aduc sentințe — poate la Hotențoși, nu însă în biserica catolică!

7. În general poentez din nou, că nici în „reflexiile” mele și nici în răspunsul de față nu am scos la iveală *toate* greșelile, câte s'ar putea arăta atât în „nota cu pricina”, cât și în „răspunsul” dlui autor. Mai sunt unele mai neesențiale sau cari — *pe mine* cel puțin — mă lasă nepăsător. Cu alte cuvinte, — dupăcum zisesem și în „reflexii” — am trecut „peste greșelile mai mărunte (cum ar fi *de pildă* chiar cea din titlu...) pentru a putea insista ceva mai pe larg asupra *greșelii* principale.” Cred, că dl autor nu-mi va lua în nume de rău, că cutez a rectifică și interpretează în *acest chip* înțelesul cuvintelor dsale, unde zice, că înainte de toate am combătut adiectivul „interesant”. Presupun anume, că nici dânsul nu m'a înțeles așa, că în „nota” dsale — afară de greșala principală — *singur* acest cuvânt l-am aflat de greșit...

II.

Pentruce discută dl autor? — Ne-o spune însuș: pentrucă „...credeă, că nu-mi putea rămânea dator” — Așadar: *numai* de dragul meu! Ca să nu mă lase în întunerec, să mă lămurească, sau așa ceva! Scurt: vine vremea, că dl autor exercează față de mine îndurarea sufletească! Va se zică: caritate! dragoste!... Curat povestea Muscanului, căruia îi murise copilul. Întrebat de un Român, ce i-a fost copilului? — răspunde, că dragostea lui de tată a pricinuit moartea micului Ivanușcă.

—?

— Eu strins, — el ris...

Eu strins, — el plins...

Eu iubit, — el murit...”

Leit așa dl autor! De drag m'ar strânge în brațe, de — să-mi pâraie coastele!... Dacă ar putea, firește!

De încheiere, fie-mi permis a crede, că dl autor se va fi convins din cele de mai sus, că prin notița sa din „C. A.“ nu ne-a folosit nimic, și în consecință își va împlini în cazul de față datorința de om la nivelul veacului, de creștin și de preot unit, căutând să discute pe viitor puțin mai europenește. Atâta e tot ce doresc.

Pe urmă mai relev doar împrejurarea, că deoarece din răspunsul dsale nu observ, să fi răsturnat nimic din cele zise în „reflexiile“ mele — și în meritul chestiei nu zice nimic nou: proprie și eu numai am dezvoltat cele zise în „reflexii“, mai adăugând unele lămuriri impuse mie prin „răspunsul“ dsale.

Și cu aceste am terminat. In osculo sancto.

AXENTE ȚĂRANU.

Pentru exerciții spirituale*).

Despre sf. cuminecătură.

„Să se ispitească pe sine omul, și așa să mănânce din pâinea aceasta și să bea din potirul acesta. Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, judecată lui își mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului“. (1. Cor. 11, 28–29).

Două lucruri mai sunt de făcut acum la încheierea sf. exerciții: să ne pregătim la sf. cuminecătură, sau să ne ispitim, precum zice sf. Apostol Pavel, înainte de a ne împărtăși cu trupul și sângele Domnului; iar după ce ne-am împărtășit cu sf. taine, cu cuviință să mulțămim Domnului. Despre aceste două lucruri vreau să vă mai spun câteva cuvinte și apoi am terminat exercițiile spirituale.

1. *Să ne pregătim.* Ne-am pregătit deja ieri după amiază când ne-am mărturisit și astăzi dimineață, când sculându-ne din somn, spre Isus ne-am îndreptat cele dintâi gânduri ale noastre, spre Isus care astăzi are să se coboare în smeritul nostru lăcaș. De aceea nici n'am mâncat nici n'am beut nimic, ca și trupul să ne fie curat în ziua, când primim în noi trupul și sângele Domnului. Locuitorii Ierusalimului i-au ieșit înainte

*) Cu această ultimă meditație se termină seria articolelor de această natură, începută în nr. 2 c. al revistei noastre.

cu ramuri de maslini și cu flori când a intrat Isus în cetatea lor ca un împărat al mării în cea dintâiu Duminecă a Floriilor, — iar cei ce n'aveau altceva, își așterneau veșmintele lor, ca să treacă peste ele Domnul cerului și al pământului. Așa să-i ieșim și noi înainte plecându-ne mintea noastră prin virtutea credinței înaintea adevărilor dumnezești celor veșnice, pe cari El ni-le-a descoperit și ni-le-a împărtășit prin biserica Sa; să-i ieșim înainte deșteptând în noi virtutea speranței care ne spune și ne asigură cât de bun și de îndurător este Dumnezeu tuturor celor ce se încred în El și fac voia Lui; să-i ieșim înainte mai ales deșteptând în noi iubirea cea mai înflăcărată față de Dumnezeu și față de deapropapele nostru, fiindcă taina aceasta este taina iubirii; și cel ce nu se apropie de Dumnezeu cu iubire, nu va afla dulceața și darul acela dumnezeesc pe care ar trebui să-l afle; acela se cuminecă de-a geaba; acela nu primește darul lui Dumnezeu în sufletul său. Toma de Kempis vestitul scriitor creștin ne povestește următoarea întâmplare de pe vremea sa: Un om ori de câte ori intră în biserică și ascultă sf. liturghie, nu vede sf. taine pe cari preotul în biserica rom.-cat. le ridică cu mâinile sale după consacrare ca să le vadă toți credincioșii și să le adore. Omul acesta vede totdeauna numai mâinile preotului, dar vasele cu sf. taine nu le vede niciodată. Neînțelegând el ce poate să fie la mijloc, s'a apropiat mai tare de altar, s'a dus chiar până la treptele lui, a îngenunchiat acolo, s'a uitat în sus la sf. taine când preotul le ridică cu mâinile sale și binecuvântă poporul și el totuș nu le vede, cu toatecă de altmintrelea avea ochi foarte ageri. În sfârșit, mărturisindu-se unui preot, i-a descoperit și năcazul acesta al inimei sale, că el nu s'a învrednicit încă a vede hainele Domnului, dar preotul întrebându-l, descosându-l mai de aproape, a aflat adevărata cauză a acestui fapt ciudat și anume: omul nostru avea o dușmănie veche cu un vecin al său și nu voiă să se împace de loc; ba jurase chiar răsbunare cumplită. Preotul aflând păcatul acesta, l-a trimis mai întâiu să se împace cu dușmnul său și apoi l-a împărtășit cu sf. cuminecătură, pe care de atunci apoi a început a o vede și ai cunoaște puterea ei cea dumnezească. Așa se poate întâmpla lucrul și în zilele noastre: Cineva a trăit în dușmănie cu altul, s'a împăcat el cumva cu dușmanul său, fiindcă altfel nu-l iartă și nu-l desleagă preotul, dar n'a șters din inima sa gândul și dorul de răsbunare, ori n'a șters

din inima sa dorul și gândul de a rupe cu totul cu anumiți prietini răi, cu anumite chipuri, ori cărți, ori alte societăți rele, dela cercetarea căroră l-a oprit preotul; unul ca acesta și dacă-l primește pe Domnul Hristos în inima sa, nimic nu-i folosește; el nu vede; pentru el e mort darul lui Dumnezeu, cum n'a văzut și cum mort a fost sufletește și omul acela despre care povestește Toma de Kempis. Să ne dăm deci bine seama de felul cum ne apropiem de sf. altar, pentrucă cel ce se apropie cu nevrednicie judecată lui își mânâncă și bea, nesocotind trupul Domnului și pentrucă Dumnezeu n'are lipsă nici de ajunul nostru, nici de îngenunchierile noastre, nici de rugăciunile noastre chiar; El ne cere iubirea noastră în această taină a iubirii: „*Fiule dă-mi mie inima ta!*” (Prov. 23, 26). Auziți: inima ta, nu genunchii, nu ajunurile, nu posturile, nu rugăciunile tale; ci inima ta!

2. Apropiându-ne astfel cu credință, cu speranță și cu iubire de Domnul Hristos, să-l primim cu toată cinstea și mărirea ce i-se cade Lui ca Domnului și Dumnezeului nostru și să știm, că venind la noi Domnul Hristos, *cerul întreg s'a coborât în sufletul nostru*. Pentrucă fericirea care ne este dată nouă creștinilor de a ne împreună cu Domnul Nostru Isus Hristos este mai mare decât fericirea Mariei a surorii lui Lazar care, lăsând pe Marta singură să se ostenească cu treburile căsii, s'a așezat la picioarele lui Isus ascultând cuvintele Lui; ba, fericirea noastră este mai mare și decât aceea, care i-a fost dată sf. Ioan Apostolul și Evanghelistul, care a putut să-și odihnească capul său pe pieptul lui Isus la cina cea de taină (fericire care n'a avut-o nici chiar sf. apostol Petru, cel mai mare între apostoli, fiindcă nu pe Petru, ci pe Ioan îl iubiă mai mult Mântuitorul!). Primind deci noi pe Mântuitorul în acest sf. sacrament, cerul întreg se coboară în sufletul nostru. Ei bine, dacă sufletul nostru devine astfel în raiu, atunci trebuie să sune și să răsune și în sufletul nostru cântare de închinare îngerească: „*Sfânt, sfânt, sfânt e Domnul Sabaot, plin este cerul și pământul de mărirea Lui; osanna; osanna; osanna!*” Dar când ne cugetăm, de altă parte, că noi nici glas de proroci n'avem, necum glasuri de îngeri; ba poate că n'avem nici măcar glasuri omenești adevărate, care să-i mulțumească cu vrednicie Dumnezeului coborât în sufletul nostru pentru această mare binefacere a Sa, atunci ar trebui să ne cuprindă disperarea, văzând această neputință a noastră, — dacă nu ne-ar arătă

însuș Domnul Hristos deja dela leagănul Său din Viflaim, că El primește nu numai minunatul cântec de închinare al îngerilor, (Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bună voire), ci primește și smeritul vers de închinare al păstorilor celor simpli. Faptul acesta ne mângăie și ne încurajează nespus de mult. El ne dă îndrăsneală să zicem, după ce l-am primit în noi: „Tu Doamne, care ai primit nu numai închinarea și lauda cea măreață a îngerilor, ci ai ascultat și ți-ai aflat mulțumirea și în viersul nemăestrit al păstorilor, primește și glasul nevrednicei noastre închinări și mulțumite, când strigăm cătră Tine: O, Doamne, Doamne, nu ne respinge pe noi!“ Amin.

IOAN GEORGESCU.

Insemnări.

Societatea mirenilor pentru adorarea euharisticului Hristos. Veacuri dearândul, mulțime de popoare și atâtea spirite mari din Vechiul și Noul Testament au mărturisit, că mântuire nu se află decât în Isus Hristos. Despre acest adevăr grăiesc mângăitor profețiile, promisiunile și speranțele miilor de ani ai T. V. și tot aceasta o mărturisește de 2000 ani și va mărturisi-o până la capătul lumii biserica. Isus Hristos este și va rămâne centrul istoriei lumii întregi. El e gloria noastră, e rescumpărătorul nostru, e părintele nostru milostiv și atotputernic, spre care ni-se îndreaptă ochii și pașii cu încredere și bucurie. El a voit să rămână cu noi în un chip miraculos: în sfânta Euharistie, ca să ne ajute să ne hrănescă cu trupul și sângele Său preascump.

Cine ar putea spune mângăierile dulci, cari se așază în inimile acelor, cari stau de vorbă cu acest Emanuel și cine ar fi în stare să enumere ajutoarele bogate și variate, cari se împart tuturor acelor, cari țin bună socoteală cu Isus și se înfruptează la masa Lui? De aici nizuințele nobile și serioase ale multor preoți și mireni de a face cât mai intimă, mai vie și mai conștientă legătura dintre Hristos și fiii lui. Dumnezeu a binecuvântat aceste nizuințe, cari au rodit congregația preoților adoratori pentru toată lumea, ai cărei membrii pot fi și preoții noștri prin secția românească gr.-cat. cu sediul

Mănăstirea Prislopului și ne-au dat asociația mirenilor pentru adorațiunea perpetuă și pentru înzestrarea bisericilor sărace.

Cum eră de prevăzut, mișcarea inițiată și la noi pentru cultul euharistic începe a interesă și poporul de rând, în inima căruia aflăm sentimente de venerațiune atât de adânci și o pietate atât de mare pentru sf. Euharistie. După cel dintâiu cuvânt cald și instrucția, ruptă din inima preotului, se cugetă și el, că e bine, ca sentimentele lui alese să le pună în cadre mai corespunzătoare, să între și el în o societate, care prescrie ceva hotărît și pozitiv pentru cultul euharistic și prin care poate obține cât mai multe ajutoare spirituale. Intrebări, ce ni-s'au adresat în chestiunea aceasta, ne-au îndemnat și la scrierea acestor șire, voind a arătă, cum poate fi un mirean membru al congregației adoratorilor euharistici, cari sunt datorițele lui și ce indulgențe poate câștiga.

Inceputul societății mirenilor pentru adorarea euharisticiului Hristos și pentru ajutorarea bisericilor sărace s'a făcut în Belgia, la 1848. Inițiatorii au fost Ana de Meeüs și călugărul iesuit Boone. Corul episcopesc din Belgia a aprobat statutele societății în 1851, iar sf. Congregație romană în 1880. În virtutea brevelor papale din 1874 și 1876 activitatea acestei societăți s'a estins peste toată lumea. Din societatea aceasta a ieșit cu timpul congregația religioasă a maicelor cu numele „Adorațiunea perpetuă“. Pontificele Leo XIII în 1859 a hotărît, ca sediul societății să fie Roma, îngremiându-se la ordul amintit de călugărițe. În 1895 societatea din Roma s'a ridicat la rangul de „prima primaria“. Toate societățile, constituite pentru adorarea euharistică și ajutorarea bisericilor sărace cari sunt în legătură cu aceasta, se împărtășesc de multe și mari indulgențe, date de mai mulți pontifici în cazul, când sunt înființate cu permisiunea Ordinariatului și primesc statutele societății-matre cel puțin în punctele mai principale.

Scopul societății e: a) A lăți tot mai mult cunoștințele despre euharisticul Isus și adorarea lui perpetuă; b) A reconcilia pe Isus Domnul pentru toate insultele, ce i-se fac în acest preasfânt sacrament; c) A ajută bisericile sărace cu recvizitele și ornatele necesare, cum și misiunile externe.

Membru al societății poate fi fiecare bărbat, femeie ori copil catolic. Ca să fie cineva membru și să participe din bogăția sufragiilor spirituale, e necesar, să se înscrie, să petreacă lunar câte o oră, ori câte două jumătăți de oră, în adorarea eua-

risticului Hristos și, în urmă, trebuie să contribuie anual cu cel puțin 24 fil. pentru ajutorarea bisericilor sărace.

Ora de adorare fiecare membru o poate alege după plac. Dacă n'ar putea sta în biserică, poate împlini ora de adorare și acasă, îndreptându-și sufletul la Isus, care tronează pe altar. Până când membrii se deprind, ora de adorare se poate face și în comun, tratând preotul un adevăr în legătură cu sf. Euharistie și reflectând membrii.

Modul adorării e următorul: Ne cugetăm, că Isus e de față în realitate în sf. Euharistie. Deșteptăm în noi credință și sentimente de adorațiune. — Rugăm pe sf. îngeri, cari încunjură sf. Euharistie, ca împreună cu noi să adoreze mărima infinită, maiestatea miraculoasă și condescendența profundă a Mântuitorului, care ne-a iubit atât de mult. — Considerăm cu ce se ocupă El în aceasta mare taină? Adorează pe Tatăl său,... li mulțumește pentru toate binefacerile,... li ofere satisfacțiune pentru păcatele noastre... li pune înainte lipsele noastre și cere noue grații pentru noi. Să ne unim cu El, pentru ca și în noi să se deștepte asemenea sentimente. — Meditând asupra virtuților, cari le deprinde Mântuitorul în aceasta taină a iubirii, vom vedea umilința Lui adâncă, iubirea plină de gingășie și zelul acela activ care-l desvoaltă pentru mărirea lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor noastre. Să nu ne despărțim din locul de închinare până când nu vom lua propuse potrivite cu aceste virtuți și cu lipsele sufletului nostru. Propusele luate să le oferim lui Isus prin inima nepătată a Preasfintei Fecioare. — Câteva momente rămânem în liniște, ca să auzim ce ne șoptește Isus. Spusele Mântuitorului le punem la inimă, nizuindu-ne, ca să fim stăpâniți de spiritul Lui, apoi împlinim cuminecarea spirituală. — Cu toată pietatea ne rugăm pentru societate, pentru membrii și binefăcătorii ei. — Recomandăm în scutul Mântuitorului interesele bisericii, ale neamului și ale patriei noastre, cum și întoarcerea păcătoșilor, neuitându-ne nici de muribunzi și de cei din purgator. — Pe urmă rugăm pe Domnul, să ne ierte păcatele, li aducem mulțămite, ne luăm rămas bun, promițându-l, că i r îl vom vizita. Tatăl nostru... Născătoare...

Odată în lună se celebrează sf. liturghie pentru membrii societății, după care se instruează cei prezenți, în predici ori cateheze, despre sf. Euharistie. E foarte bine, dacă membrii se și împărtășesc la liturghia celebrată pentru intențiunea lor. Tot atunci se fac rugăciuni și pentru membrii repausați.

Pentru ajutorarea bisericilor sărace se primesc obiecte și lucruri de mână, cari din când în când se expun, apoi se trimit la destinațiunea lor. Cu acele se ajută mai întâiu bisericile sărace din dieceză, la care aparține societatea, ce le-a trimis.

Societatea e condusă de un preot numit din partea arhierului. În ajutorul lui stă un comitet, care se compune din președintă, vice-președintă, secretară, cassieră, controloră, câteva

propagatoare și alți membri în comitet. Chiemarea propagatoarelor e, să câștige membri noi, să angajeze femei pentru executarea unui lucru de mână, să colecteze daruri și să încaseze taxele dela membri.

Indulgințele plene și parțiale, cari le pot obține membrii destul de ușor, sunt foarte multe. Se pot vedea în „Utmutató a magyarországi oltáregyesületek szervezésére“, din care scoatem datele aflătoare în acest articol.

Cum la noi sunt multe reuniuni pentru înfrumusețarea bisericilor și numărul lor va sporii zi de zi, ar fi bine să între și în legăturile societății „Prima primaria“ (Roma, Via nomen-tana 4. Chiesa del Corpus Domini) nu numai pentru bogatele ajutoare spirituale, ci și pentru ajutoarele, ce le pot spera bisericile noastre sărace dela organizația mondială a acestei societăți.

Senior.

CRONICĂ.

Pastorală I. Preasfințitului nostru mitropolit în cauza orfanilor. Atitudinea I. P. S. Sale mitropolitului Dr. Victor Mihályi în cauza mișcării mari, ce s'a pornit în biserica noastră pentru ridicarea unui orfelinat, este cunoscută cititorilor noștri. Imbrățișată cu toată căldura inimei sale de părinte iubitor, mișcarea noastră a putut lua proporțiile pe cari le are tocmai grație pietrii de temelie pusă de mitropolitul Victor prin oferirea primelor douăzeci de mii coroare în favorul orfelinatului. Acum a dat în această cauză și o epistolă pastorală, care este o nouă și foarte puternică dovadă despre iubirea cu adevărat părintească ce o are față de orfanii neamului său.

Pilduind cu istoria poporului jidovesc, care de câteori se abăteă dela calea poruncilor dumnezeiești eră cercat cu aspre pedepse pentru a se întoarce la Domnul, prima parte a pastoralăi insistă asupra fiorosului măcel al zilelor noastre, arătând că și acum se repetă acelaș proces de castigare a neamurilor, cu deosebirea numai, că se repetă așa „cum n'a fost și nici să nu mai fie“. Oamenii, așa ni-se spune, au început a se lăpăda de Dumnezeu, din ce apoi a urmat în mod firesc slăbirea și chiar nimicirea oricărei autorități, că nu este cu puțință ca cei ce nu ascultă de Dumnezeu, să asculte de oameni.

Prin aceasta s'a deschis apoi cea mai largă poartă tuturor păcatelor și fărâdelegilor, dintre cari mai cu seamă pofta nesăbuită după averi și mărire a provocat măcelul îngrozitor la care asistăm, și care cu drept cuvânt trebuie socotit ca biciul lui Dumnezeu peste oamenii ce s'au abătut dela calea adevărului veșnic.

„Dacă vă veți întoarce la Dumnezeu, Domnul vă va ierta pe voi și va aduce iarăș zilele bune în mijlocul vostru“, așa începe partea a doua a pastoralei, în care indicându-se că nici după ce se va ridică mâna Domnului și vom putea iar gustă binele păcii, nu se vor șterge toate pedepsele, ni-se arată ca atari mulțimea văduvelor și numărul grozav de mare al orfanilor, cari vor rămâne și mai departe. Ni-se spune apoi ce s'a făcut până acum în biserica noastră pentru orfani, începând cu anul 1838, când s'a întemeiat fondul viduo-orfanal pe seama preoților, și se anunță hotărîrea importantă din 22 Februarie c. a consistorului nostru arhidiecezan, prin care se întemeiază *„orfelinatul gr.-cat. român din Blaj“*. „Dorința ni-e, așa ni-se spune, că această casă de mângâiere și de creșterea orfanilor, să o deschidem încă în cursul acestui an și în ea să ocrotim pe cât numai vom putea, orfani gr.-cat. români din întreagă patria“.

Urmează apoi dispozițiile speciale menite a înfăptui idea măreață, în cari se leagă de inima tuturor, a preoților și a mirenilor; să facă tot ce le stă în putință, pentru ca bieții noștri orfani să poată fi ajutați în număr cât mai mare și cât se poate mai bine. „Iubiți în Hristos fii! așa încheie pastorală, cunoașteți îngrijorările noastre de soarta orfanilor lipsiți! Știți și gândul nostru pentru alinarea durerilor celor fără nădejde. Auziți și voi, în liniștea satelor voastre, suspinurile pline de jale ale maicelor văduvite și indurerata lor îngândurare pentru ziua de mâne. Faceți-vă vouă comoară în ceriu, unde furii nu o sapă, nici o fură. Dumnezeu v'a ferit pe voi și pe fiii voștri de nu i-a ajuns nemiloasa soarte a orfanilor lipsiți. Ați fost apărați, voi și avutul vostru, de piepturile părinților copiilor săraci. Fiți-le mulțumitori. Și dacă Dumnezeu, cruțându-vă v'a iubit pe voi mai mult decât pe alții, fiți recunoscători și împliniți voința lui... cuprinsă în cuvintele: *oricine primește pe unul dintru acești prunci întru numele meu, pe mine mă primește!*“

Acesta e cuprinsul mângăitor al pastoralei magistrale a I. Preasfințitului mitropolit al Blajului. (ar.)

*

Dispozițiile pastoralei arhieresti referitoare la orfelinat. In cadrele mari cari relevă necesitatea înființării unui azil pe seama orfanilor și îndeamnă la o cât mai călduroasă îmbrățișare a întregii mișcări, pastorală I. Preasfințitului nostru arhieru are și o serie de dispoziții, cari și ele vrednicesc toată atențiunea noastră.

Inainte de toate ni-se spune, că porțile noului așazământ de cultură românească vor fi deschise, după putință și împrejurări, și *pentru frații nostri de sânge, români greco-orientali*, cum a fost aceasta și in trecut la toate institutele noastre. Ni-se lămurește apoi cum se contemplează noul institut, arătându-se că e vorba, ca orfanii *de ambele sexe*, cari vor putea fi adăpostiți în azil, să nu fie îngrijiți numai dela 6—12 ani, ci și după aceea, fiind plasați și împărțiți după talentele și înclinările lor: la agricultură, la industrie și comerț, ori chiar la cariere cu mai multă învățatură de carte, și anume până la băteala când vor fi putea fi predați „bisericii, neamului și patriei“ ca oameni deplin formați.

„Pentru a ținea această chestiune la suprafață și pentru a o îndruma pe căile sale“ s'a constituit o *comisiune centrală*, în frunte cu pâr. canonic *Dr. Vasile Suci*, însărcinându-se cu administrarea colectelor „Administrația centrală capitulară“. Pentru buna reușită a acestor colecte se îndeamnă apoi călduros și în aceeași vreme — ca nime să nu se poată subtrage dela împlinirea datorințelor sale — destul de energic „toate oficiile noastre protopopești și parohiale, curatoratele noastre bisericesti parohiale, reuniunile mariane de femei și toți mireni nostri ... ca într'o sfântă întrecere... să adune în biserică și afară de biserică, cu vreme și fără de vreme, tot ce ar putea fi de folos pentru orfelinatul nostru“. In special se dispune ca în toate parohiile de pe cuprinsul arhidiecezei *să-se facă colecte cel puțin în două rânduri*: în postul acesta al Paștilor și în postul Sântămăriei, fixându-se ca termen pentru înaintarea rezultatului primei colecte *sfârșitul lunei Maiu*. Foarte potrivit și ținându-se într'un mod deosebit seamă de grelele împrejurări de trăi, în cari va avea să se deschidă, încă în acest an, orfelinatul nostru, se dispune și se îndeamnă în pastorală, că

nu numai bani să se colecteze, ci și *bucate și haine* și peste tot orice ar putea fi de folos orfanilor.

Pe urmă se invită frații preoți „să compună *listele orfanilor*, rămași după cei căzuți în războiu, dupăcum sunt avizați ori nu la ajutor, precum și împrejurarea, dacă se învoiesc, ori nu, mamele văduve ori îngrijitorii a-și da copii orfani în grija orfelinatului“.

Aceste sunt în rezumat dispozițiile pastoralei Arhiereului nostru iubit, cari, nu ne îndoim, vor fi primite și îndeplinite pretotîndeni cu cea mai curată însuflețire pe care o merită o cauză atât de sfântă (ar.)

*

Un început de mare importanță în dieceza Lugojului. Zilele aceste toate parohiile din dieceza Lugojului au primit următoarea circulară protopopească:

„Dorind a forma o clasă de mijloc, crescută în spirit religios, Veneratul Ordinariat cu dat Lugoj 21 Febr. n. Nr. 394 aduce la cunoștință, cumcă a angajat un bun măestru măsar, ca instructor, și deocamdată va primi 6 ucenici de măsar cu termenul de 25 Martie n. 1916.

1. Ucenicii vor primi gratuit proviziunea completă în conviciul pentru ucenici, care se va deschide la 1 Mai n. și va fi condus de un preot.

2. Se pot primi numai băieți gr.-cat. români din dieceza Lugojului din părinți onești, nepătimași, creștini buni, cari au absolvat cel puțin 6 clase primare și sunt deplin sănătoși.

3. Cursul pentru aceștia ține 4 ani și în decursul acesta vor primi în institut proviziunea completă, precum și hainele de lipsă în decursul timpului.

4. Se vor preferi băieți de 13—14 ani și mai ales ai celor căzuți în războiu sau cei-ce sunt deplin orfani.

5. Se pot primi și elevi, cari au absolvat cu succes îndestulitor 4 clase medii (gimn., civile, reale), aceștia după 2 ani de praxă vor fi trimiși pe spesele institutului la școala industrială superioară.

6. Fiecare ucenic va avea să aducă cu sine: 6 cămeși, etc. (urmează înșirarea tuturor lucrurilor, cu cari au să fie provăzuți).

Aducându-se acestea la cunoștința Frățiilor Voastre, veți binevoi a le comunica cu părinții sau tutorii acelor băieți, cari ar fi apți și aplicați pentru a îmbrătoșa această carieră. Acei,

cari vor dori să fie primiți până la terminul prefapt, vor avea să-și înainteze recursul, pe calea of. protopopesc înzestrat cu următoarele documente; 1 extras de botez, 2 atestat școlar de pe ultima clasă absolvată, 3 o informațiune despre părinți, estradată de oficiul par. respectiv.

Cei-ce vor fi primiți, după sosirea lor la Lugoj vor fi supuși la vizită medicală și de cumva nu vor fi deplin sănătoși, vor fi dimiși“.

Până aci actul oficios!

Suntem mândri de o astfel de inițiativă și nu putem în-deajuns feliicită pe nobilul arhiereu pentru ideea măreață, prin care se inaugurează o nouă eră în biserica noastră: era unei mari misiuni interne, de educație și organizare socială. Deu Domnul, că din acest mic început să se desvoalte un lucru mare, al cărui roduri pe veci să se resimtă. (nb.)

Cărți și reviste.

Intre împrejurări nu tocmai favorabile — ne gândim la sistarea »Românului« — și într'o atmosferă pare-că nu tocmai prietinoasă intereselor bisericii noastre, apare la Arad, începând cu 1 Martie c., o nouă publicație închinată literaturii și științei profane, numită »*Pagini literare*«. Ea vine deci să umple golul rămas în literatura noastră ardeleană pe urma încetării revistelor »Luceafărul« și »Cosinzeana«, un gol cu adevărat simțit, mai ales într'o vreme, când scrisul de această natură al fraților din România nu poate să pătrundă la noi din cauza stărilor de războiu.

Chiamată la viață de o necesitate, aceea de a țese, chiar și în vremuri extraordinare ca aceste, firele literare cari se desprind din caierul destul de bogat al scriitorilor nostri de acasă, noua publicație se va impune credem cu ușurință. Puterile noastre literare, cari înainte de războiu au alimentat fără greutate și cu succes coloanele alor două reviste de conținut similar, grupate acum la un singur loc vor putea să încopcie cât de bine firul literar cu trecutul, reușind să însemneze chiar un progres față de acela. Sufletul românesc dela noi are atâtea însușuri vrednice de remarcat și cari încă nici pe departe nu sunt de ajuns desvălite, încât nouele lui pagini literare vor putea și chiar vor trebuie să fie o nouă revelație a acestui suflet.

Intâiul număr al noiei publicații se prezintă bine, ce însă nu vrea să însemne, că numerii următori nu vor putea să fie sub unele raporturi și mai cu multă grijă compuși. Asigurată fiind colaborarea scriitorilor nostri în proză Agârbicianu și Ciura, la cari se adauge numele binesunător al câtorva talente poetice

destul de puternice, plus seria de nume cunoscute și apreciate a celor ce vor alimenta partea științifică și de cronică a revistei, »P. L.« ale dlui Stanciu, redactorul și însuși un eminent talent în direcția popularizării științelor naturale, vor câștiga, așa credem, în curând simpatiile publicului nostru cetitor și — ne-ar plăcea să putem adauge cu dreptate cuvântul! — plătitor.

Din partea noastră i-o dorim din inimă și în aceeași vreme ținem să spunem, că o a doua grupare, anunțată într'o foiță a »Gazetei Tr.« de d. Isac dela Cluj, ni-se pare cu totul de prisos și, în aceste vremuri, chiar păgubitoare. (ar.)

Cărți întrate la redacție.

Epistola pastorală a I. Preasfinției Sale Dr. Victor Mihályi de Apșa, dată din prilejul înființării Orfelinatlui gr-cat. român din Blaj. Blaj 1916.

Preotul Dr. Alexandru Cziplé, Documente privitoare la episcopia din Maramurăș. (Extrasul nr. 9 din analele Academiei române Ser. II. — Tom. XXXVIII.) București 1916. Prețul 1'20 lei.

M. Theodorian-Carada, Politica religioasă a României. București 1916.

Dr. Petru Barbu, Școala modernă și religiunea la noi. Caransebeș 1916. Prețul 30 bani.

Un anunț literar.

Poetul Al. Vlăhuță, care în ultimul timp trăiește retras de sgomotul literar al Capitalei, anunță aparițiunea unei publicațiuni săptămânale, sub direcțiunea dsale.

Noua publicație intitulată „Serilorii Români“ va apare la 16 Martie st. v. a. c.

Știrea va face desigur senzație prin cercurile noastre literare.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

G. Hădărău. Procedura urmată de red. »U.« a fost desigur necorectă, pentrucă având ea păreri cuprinse în notița red., din capul locului nu trebuia să admită scrisul Sf. Tale în coloanele sale. Tocmai de aceea credem, că o întimpinare lămuritoare din partea DVoastră nu va putea fi respinsă din partea numitei red. Publicarea ei în coloanele noastre nu poate avea însă loc și nici n'ar putea orientă pe cititorii »U.«, cărora se adresează.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.